

Kjersti Annesdatter Skomsvold
ŠTO BRŽE IDEM, MANJE ME IMA

Nakladnik
Fidipid Zagreb

Biblioteka prijevodne književnosti
Knjiga 24.

Za nakladnika
Slobodan Delalić

Urednici
Tonko Maroević
Diana Burazer

Jezična urednica
Mirjana Zec

Design omota
Elvis Duspara

Layout i grafička priprema
Fidipid Zagreb

Tisak
Denona Zagreb

**CIP zapis dostupan u računalnom katalogu
Nacionalne i sveučilišne knjižnice u Zagrebu
pod brojem 888899.**

ISBN 978-953-7542-19-1

Copyright © Fidipid 2014

Printed in Croatia 2014

KJERSTI ANNESDATTER SKOMSVOLD

ŠTO BRŽE IDEM, MANJE ME IMA

Roman

S norveškoga preveo
Munib Delalić

Naslov izvornika

Jo fortere jeg går, jo mindre er jeg © Forlaget Oktober AS, 2009

Knjiga je objavljena uz financijsku potporu
Ministarstva kulture Republike Hrvatske

Objavljivanje knjige pomogli
Norveški fond za kulturu (Arts Council Norway)
i NORLA (Norwegian Literature Abroad)

Espenu, Åsmundu, mami i tati

Uvijek sam željela što prije završiti stvari kojima se bavim. Štitnike za uši, za zimu, proljeće, ljeto, jesen. Ipsilonov poslovni život. Sve to završiti. I ta je nestrpljivost imala ozbiljne posljedice kad mi je Ipsilon, za rođendan, dao orhideju. Nisam bila ni poželjela orhideju, nikada mi nije bilo jasno to s cvijećem, pa ono će i onako jednom uvenuti. Najviše sam od svega željela da Ipsilon ode u mirovinu.

”Ali ja trebam zaklon od...”, započe on; izgledalo je kao da želi reći ”usamljenosti”, ali reče ”golotinje”.

”Ciljaš li to na mene?” upitala sam.

”Neću spominjati nikakva imena”, reče on.

Onda sam se počela svlačiti umjesto orhideje, i domalo su pupoljci procvjetali, biljka je bila puna ružičastih cvjetova.

”Volio bih da tako djeluješ i na mene”, reče Ipsilon.

S orhidejom je došla i uputa za uporabu, u njoj je pisalo da se ona nakon cvjetanja treba malo odsijecati, kako bi nakon šest mjeseci opet procvjetala. Svaki sam dan gledala orhideju i pitala se hoće li ubrzo procvjetati. Naposljetku nisam više mogla čekati, jednostavno sam željela s time završiti, te sam sve s nje odsjekla, svaki cvijet, ostale su samo dvije tanušne stabljičice.

”Što se to ovdje dogodilo?” reče Ipsilon kad je došao kući s posla.

”To se moralo učiniti”, rekla sam. ”Nije željela cvjetati. Ali, ne trebaš se brinuti, doći će novi cvjetovi za šest mjeseci, na jesen. Da sam dulje čekala, možda ne bi procvjetala prije zime.”

Došla je jesen, a potom i zima, i proljeće, ali se cvjetovi ne pojaviše, orhideja je bila mrtva, i za svoj sljedeći rođendan dobila sam ukrasni jastuk.

Sad, kad ležim u krevetu, nimalo nisam nestrpljiva, naprotiv, i voljela bih kad bih mogla ono malo života što mi je još preostalo poštedjeti nestrpljenja, dok ne saznam što s njime učiniti. Ali to nije lako, morala bih se staviti u zamrzivač, a imamo samo jedan, i to mali, iznad hladnjaka. Vani čujem ljude, vraćaju se kući s posla, razmišljaju što će spremati za ručak, a ja ležim, i sve me to podsjeća na jednu knjigu koju sam nekad čitala.

Možda bih trebala ugasiti svjetlo. A to valjda i nije toliko važno, onaj s kosom vidi i u mraku, on će me svakako naći. Opipam se. Opipam noge. Opipam ruke. Pitam se što će me oboriti. Pokrećem nožne prste, pokrećem prste ruke. Lijeva mi je polovica tijela nesumnjivo utrnula. A i desna. Ali će me po svoj prilici dotući srce. Prije Ipsilona bilo je kao zrno grožđa, sad je sigurno groždica. Ili će me možda dokrajčiti krajnici, u njih se nikako ne može pouzdati.

Moglo bi proći dosta vremena prije nego što netko shvati da sam preselila na onaj svijet. Čitala sam u novinama o jednome Kinezu koji je u stanu ležao mrtav dvadeset godina, vrijeme smrti su mogli ustanoviti po datumu novina na kuhinjskom stolu, a kad su ga pronašli, bio je on tek kostur u pidžami. I ja ću biti kostur u pidžami. Ili ću možda početi zaudarati, i susjedi će prvo pomisliti da se radi o Pakistancima iz prizemlja, ali kad se i oni počnu žaliti, netko će se sjetiti stare dame s drugoga kata.

”Ali, zar ona nije poginula u vrijeme rata?” u čudu će oni.

”Ne”, reći će im moj prvi susjed June. ”Vidio sam je prošloga Božića. Najbolje je da nazovemo hitnu pomoć.”

Kad sam bila mala, uvijek sam sanjala da po mene dolazi hitna pomoć, i ako bi neko ambulantly vozilo bilo u blizini, držala sam palčeve i šaptala *daj da budem ja, daj da budem ja*, ali nikada nisam bila ja, hitna bi pomoć uvijek odlazila na neko drugo mjesto, čula bih to po sireni. Sad opet čujem sirenu hitne pomoći negdje u daljini, i trebala bi doći po mene, jer na meni su čiste gaće i uskoro ću umrijeti. Ali, umjesto mene, u vozilu je netko drugi, tko više nije odgovoran za svoj život.

Vani se smrkava, pokušavam se usredotočiti na nešto korisno, a sad jedino nešto znači kako će izgledati moje zadnje riječi.

”Vjerojatnost da ćemo umrijeti mora biti manja od ϵ , ako je ϵ mikroskopski mala veličina”, rekla sam Ipsilonu.

Nije mi priličilo kazati nešto takvo, i voljela bih da sam kazala nešto drugo.

Želim kazati nešto smisljeno, i cijele noći ležim budna i pokušavam pronaći nešto što se rimuje. Znam po sebi da ću tu ležati. A onda dođe jutro, i osjetim glad.

Ipsilon kaže da je, statistički gledano, najveća vjerojatnost da ćemo umrijeti u krevetu.

Možda bih ipak trebala ustati.

Živjeti. Uхватiti dan. Stojim u spavaćoj sobi ispred kreveta, ne znam kako se hvata dan. Na kraju odlučim započeti, kao i obično, s osmrtnicama.

Ali prvo odem u kupaonicu. Na meni je odjeća od jučer, i od svih drugih dana, moja crna haljina. Jučer je bila posebno crna. Ipsilon je nizak čovjek, tako da mi nije jasno zašto ogledalo iznad umivaonika stoji onako visoko, ali on kaže da je zadovoljan sve dok može vidjeti razdjeljak. Ja ne vidim ništa, odveć sam pogurena. Moram dobro ispraviti leđa i podignuti se na prste. A i tad u ogledalu jedva vidim gornji dio lica, kao Nøkken, biće iz bajke. I svaki se put začudim, čudno mi je da sam to ja. Pogledam se u oči. Uostalom, besmisleno je biti lijep kad to više nitko ne primjećuje. Onda iziđem u hodnik po novine.

Moguće je da moji prvi susjedi, June i njegova majka, znaju da sam još u životu. Ali oni neće čeznuti za mnom. Jedino oni, uz Ipsilon i mene, žive u zgradi otkako je ona sagrađena, dobro se sjećam Junea kad je bio mali. Majka ne zna izgovoriti r, i vjerojatno je otac pronašao ime, sjećam se da je bio natprosječno zainteresiran za stari književni jezik. A i za revizorke. Majka je jedna od malobrojnih koje sam pozdravljala, bilo je to kad smo se tek doselili i kad nisam znala bolje. "Dobar dan", rekla bih, više puta u danu. Uskoro je to postalo problematično. Ujutro je išlo dobro, a onda bismo se srele kad bi ona dolazila iz podruma s krumpirom a ja iz ostave za bicikle. "Dobar dan", opet bih rekla. Zatim bismo malo kasnije naišle jedna na drugu ispred prostorije za pranje rublja, a možda i još jednom nekoliko sati nakon toga. "Dobra večer", i "hvala za prošli put", rekla bih i s naporom se nasmiješila. Kad bih trebala baciti smeće, a ona bila vani nekim nedefiniranim poslom, bila sam prisiljena pretvarati se da noću loše vidim i da je zato nisam vidjela, pipala bih ispruženim ruka-

ma prema šahtu za smeće. Sutradan bih opet rekla "dobar dan", i time bi se nastavilo novo neugodno kolo. Bilo je olakšanje kad ju je muž napustio zbog revizorke s kata ispod nas, i kad je ona prestala izlaziti iz stana. June je još bio maloljetan, ali je morao obavljati sve poslove, možda zato i nije čudno što poslije, kad je odrastao, nije postao simpatičan. Nikada ne pozdravi kad sretno Ipsilon i mene, te ne pozdravim ni ja njega. Nakon što se ona nagluha odselila iz zgrade, sve sam pozdravljanje prepustila Ipsilonu. "bro jutro", rekao bi Ipsilon, a June ništa ne bi rekao, kao da ne zna govoriti, ali nam je zato znao jednom pokazati prst. "E ono mu je zabavno", rekao je Ipsilon, ni ne pokušavajući biti ironičan, Ipsilon nikada nije ironičan. "Dosad nisam vidio onakav pozdrav", dometnuo je. "Mora da ga je naučio u izviđačima."

Dogodi se da June, ili majka, ujutro provire kroz vrata upravo kad i ja, da podignu novine s prostirača, što je svaki put jednako neugodno.

Sjednem za kuhinjski stol sa svojim kriškama kruha. Iz drugoga pokušaja otvorim novine na pravu stranicu. Kad se nađem u tržnom centru na Tveiti i kupim slatko pecivo, takozvani "školski kolač", svaki put prvo pojedem ono žuto u sredini, te je tako i s novinama: dok je pregled svih onih što su otišli pod stečaj rasuti kokos novina, osmrtnice su im žuta jezgra vanilije. Lakne mi kad vidim da moga imena tamo nema. No, moglo bi biti ugodno s osmrtnicom kao dokazom da sam postojala, zato se pitam je li moguće svoju osmrtnicu poslati unaprijed, i zamoliti novine da je otiskaju kad tome bude vrijeme. Prije sam čitala osmrtnice samo da bih se naslađivala nad onima od kojih sam dulje živjela, ali sad mislim da to nimalo nije važno, jer svi mi ionako živimo tek jedan trenutak.

Onda ćemo te zatvoriti u naša srca, i skriti te u dno naše duše, tamo ćeš u miru počivati, poput velike i drage uspomene.

Zamisli da se netko sjeća kako sam bila lijepa i mudra i zabavna, i da sam imala djecu, mogli su naslijediti moju nadarenost, ma što to bilo, i tako bi se moj životni moto prenosio dalje:

”zapamti uvijek blago napućiti usne kad te fotografiraju, draga kćeri.” Jer priroda je samo obuzeta time da se vrste sačuvaju i prenose dalje, ne mari ona za pojedince, i priroda bi zapravo najviše voljela da pojedinci žive što je moguće kraće, kako bi se generacije brzo mijenjale i evolucija išla što brže, a sve s ciljem poboljšanja borbe za opstanak.

”Priroda se, dakle, ponaša na način koji je posve suprotan interesima pojedinca”, rekao je Ipsilon.

”A zar to nisam uvijek govorila”, rekla sam.

Otkako je Stein umro, Ipsilon je cijelo vrijeme sjedio zadubljen u jednu knjigu.

”Što to čitaš?” upitala sam ga.

”Čitam što Schopenhauer ima reći o smrti”, odgovori Ipsilon.

”Pokušavam se pomiriti s činjenicom da je Stein nestao.”

”Ali ti nisi religiozan?” primijetila sam.

”Nisam”, reče Ipsilon.

”Znači, nadaš se pronaći neko drugo rješenje za Steina?” rekla sam.

Ipsilon kimne.

”Da, možda”, reče on.

”Ima li taj Schopenhauer što pametno reći?” upitala sam.

”To da je Stein trebao preživjeti kao neki oblik svjetske volje zvuči pomalo pretjerano”, reče Ipsilon. ”Ali da on preživi kao pseća vrsta, u tome bi moglo biti nešto.”

”Znači, ako zamislim psa u nekom vrtu prije tisuću godina kako stoji i jede travu kao rješenje svih njegovih problema, onda bi on na neki način morao biti onaj isti pas koji danas tamo stoji i jede travu?” rekla sam. ”To me ne veseli; ako je to tako, Stein je bio samo Stein.”

”Schopenhauer kaže da moraš zanemariti mišljenje o Steinu kao individui”, reče Ipsilon. ”Moraš ga identificirati s cjelinom, kao dijelu cjeline njemu je, naime, osiguran život kao psu dugo vremena.”

Pomišljam da bih i ja trebala prestati gledati na se isključivo kao na individuu i da bih se trebala identificirati s cjelinom. Ali, to nikako ne uspijevam, ja sam posve izvan cjeline, izvan nje sam koliko je to već moguće biti. A možda ipak nije prekasno, pomišljam na mogućnost da bi me netko, ako ništa drugo, mogao primijetiti na putu prema dućanu. Ali, što mi je činiti ako se to dogodi? Po svoj prilici ništa; a možda ih i razočaram. Nikada nisam čula za nekoga komu je imponiralo ništa, a ja ne volim razočarati ljude.

Kad naumim otići u trgovinu, moram dugo stajati pokraj ulaznih vrata i gledati kroz zirk. Ali, ne žalim se. Gore je onima koji su, zbog očne mane, prisiljeni koristiti monokl. Čekam da odu susjedi s moga kata, i oni s kata iznad, i da se vanjska vrata u prizemlju zalupe nekoliko puta, i onda iziđem. Ne izlazim u kupnju u vrijeme vikenda, tad je vani previše ljudi, a tad je i Ipsilon kod kuće. Polako silazim stepenicama između katova, a potom brzo pokraj vrata susjednih stanova i poštanskih sandučića. Jednom je na katalogu poštanske narudžbe stajalo moje ime, i zamalo nisam kupila ”zabavnu i posve posebnu glavu soba koja pjeva, u plastici, koja pjesmom reagira na pokrete i koja izaziva smijeh i dobro raspoloženje, i takvome je sobu malo što ravno”. Ali je to Ipsilon spriječio.

Kad iziđem, prisilim se podignuti glavu. Lijepo je vidjeti sunce, pomislim, a onda opet oborim pogled, gledam u stvari što izranjaju rubom puta. Prošlo je više od mjesec dana otkako je domarov nekrolog bio u novinama.

”Umro je neprirodnom smrću”, rekla sam.

”Žalosno je to čuti”, uzvratilo je Ipsilon, ali se činilo da je više uzbuđen zbog patentnog zatvarača na jakni koji nije uspijevao otkopčati.

”Domar ipak treba biti zadovoljan što je dogurao do očekivane životne dobi”, rekla sam.

Ali sad nisam sigurna. Više ni u što nisam sigurna. Sad bar ispred zgrade zajednička površina izgleda onako kako bi tamno-plavi čovjek iz Makrellbekkena i očekivao od jedne stambene zadruge u istočnom dijelu grada, i premda sam već bila vani jedne zimske noći, začudila sam se spazivši kuglicu od kokosa u živici.

Ispred zgrade na travnjaku sjede dvije majke s dječicom u kolicima, uopće me ne zamjećuju, iako u asfalt gledam manje nego što to obično činim, ali mi to nimalo ne smeta, u jednoj sam televizijskoj emisiji vidjela da se više ne govori "dobar dan", sad se kaže "vozdra, društvo", i ne bih se osjećala ugodno da to moram reći.

Slijedim stazu pokraj velikog travnjaka između zgrada, a zatim idem šljunčanim puteljkom kroz jedan šumarak, tu je krâj Østmarke, većega šumskog područja, i samo pedesetak metara dalje izidem na drugu stranu. Potom se spustim dugom padinom pokraj crkve što izgleda kao plivački bazen, i tako do dućana. Idem prilično brzo, ali se više ne znojim.

Iza dućana, odmah preko mosta, nalazi se starački dom, zamišljajući kao da je to neki motociklistički klub, ili plesna škola, ili nešto drugo što me uopće ne zanima, te i ne pomišljam otići onamo. Neko sam vrijeme išla u plesnu školu kad mi je bilo dvanaest godina. Svi su radije željeli plesati s lijepom Ellisiv, dječaci su između sebe čak bili napravili raspored plesanja. Ponekad, kad su to najmanje očekivali, ona bi se malo kolicima nagnula unatrag i prevrnula, i namjerno ih uplašila. Što se mene tiče, najradije sam plesala sama, pola kruga djevojčica, pola kruga dječak.

U prodavaonici je zrak svježiji nego vani, upravo su bili otvoreni. Zapravo, draže mi je da je unutra više kupaca nego da sam ondje sama, kako ne bih pobudila pažnju. Obično kupim ono što i ostali kupuju, lijepo je, recimo, ručati kuhani bakalar kad vidiš da će i dama ispred tebe u redu ručati kuhani bakalar. "Nismo jedini koji danas jedemo bakalar", kažem Ipsilonu, jer znam da mu je to drago čuti.

Uzmem nekoliko jabuka s tezge s voćem. Nakon Černobila Ipsilon gulim jabuke, da mu na mozak ne bi djelovala radioaktivnost iz jabučne kore. Svoje samo malo obrišem o haljinu. Nađem smeđi sir, Ipsilon voli smeđi sir. Meni je draži džem od jagoda, ali je tegle s džemom nemoguće otvoriti. Ipsilon mi u tome ne može nimalo pomoći. Uostalom, volim i kisele krastavce. Pada mi na pamet zamoliti nekoga tko ondje radi da mi otvori teglu džema, kako bih je, kad dođem kući, jednostavno odvrnula, te se zaputim prema mjestu gdje stoji džem od jagoda. Kad tamo, tegla na tegli, od poda pa nagore, nikako ne vidim gdje to završava, čak i kad se nagnem unatrag i spustim ruke na kukove. Čini se kao da sve vrste imaju poklopac na odvrtnje, zato se nasumce odlučim za jednu.

Na moje razočaranje oboje koji su na poslu sjede na blagajni, premda sam samo ja u dućanu. No ne želim da se zbog mene bilo tko nađe u nevolji. Ali, izgleda kao da uopće i ne haju za mene, zato izaberem mladića. Pomislim da je djevojka možda kvotirana za posao, bar tako izgleda. Stavim svoju robu na pokretnu traku, mladić i dalje razgovara s djevojkom na blagajni ispred sebe. Skenira teglu džema, brzo, ne stignem ga zamoliti da mi je otvori. Ne kaže ni koliko košta, ali vidim to na ekranu. Kad mu spuštam novac u ispruženu ruku, blizu sam njegovim noktima, a da on to i ne zna. Ponijela sam sa sobom mrežicu, ne treba mi vrećica koju imaju ispod tezge, pitam se što li još imaju ispod nje. Smjestim robu u mrežicu, i odlazim. Da sam pet minuta kasnije kidnapirana, momak na blagajni bi sigurno kazao policiji, nakon što bi mu pokazali moju sliku, da me nikada u životu nije vidio.

Teško je uspinjati se uzbrdicom pokraj crkve, i u šumarku se malo porađujem travi što se zeleni na obje strane staze. A onda, iza nekog žbunja, spazim par nogu. Zaustavim se. Onamo, na rubu staze, malo podalje ispred mene, stoji čovjek, na njemu pomalo prekratke hlače. Imam osjećaj da me čeka. Možda je on jedan od onih koji žive u stanovima socijalne skrbi pokraj crkve.

Učini mi se da sliči na jednoga što sam ga prošloga ljeta, u vrijeme tropske vrućine, vidjela na našem travnjaku. Pokretao se poput brisača na automobilu, nagnut nad prskalicu, pokušavajući ugaziti žed. Poželim okrenuti se, ali bilo bi to odveć upadljivo, što ako se on uvrijedi. Moram jednostavno nastaviti dalje i pretvarati se kao da se ništa nije dogodilo. Da bih pokazala koliko sam ravnodušna, pokušam zviždati, ali iz mojih usta iziđe samo zrak, nikakva melodija, kao da sam puhanjem pokušala ugaziti plamen svijeće. A onda se nađem tek nekoliko metara od njega, on gleda ravno u mene i ja prestanem puhati, ali nastavim ići.

”Oprosti”, ogłosi se on, ”znaš li koliko je sati?”

Reče kao da je to nešto najprirodnije na svijetu, što možda i jest, što znam o satovima. Moj je na tavanu, zajedno s kalendrom iz zadnje školske godine.

”Polu deset”, kažem, prolazeći pokraj njega, noge mi idu same od sebe.

”Hvala”, reče on.

”Hvala tebi”, uzvratim; sve je bilo gotovo u nekoliko sekunda.

Srce mi skače, kao da odjednom preskoči deset metara na stazi ispred mene, vodila sam razgovor i pridonijela društvenome informiranju, neznanci imaju povjerenja u mene, vjeruju da ću im dati točnu obavijest o vremenu, a s vremenom se nije igrati. ”Vrijeme je sve”, kažem glasno, ni ne trepnuvši okom.

Ostatak puta do kuće trčim za svojim srcem, majke s dječicom i dalje sjede na travnjaku i ne misle na mene, ali ne smeta, jer ni ja ne mislim na njih.

U stanu stavljam namirnice u hladnjak. Zatim sjedam na stolicu i pletem štitnik za uši u jednome kompliciranome cik-cak uzorku, predočavajući sebi glavu čovjeka na rubu staze. Platono-vo učenje o idejama mora da je pogrešno, ne uspijevam zamisliti kraj glave, ni blizu onome kako ona izgleda u stvarnosti. Nakon što sam oplela tri reda odlazim u kuhinju i izvadim teglu džema i pokušam je otvoriti, koristim svu snagu koju imam, ali uzalud, ne

mogu je otvoriti. Pokušam s toplom vodom, pokušam s hladnom vodom, i gumenim rukavicama, zabodem nož ispod poklopca, i na kraju pokušam teglu otvoriti otvaračem za konzerve.

Za doručak i za ručak jedem kriške kruha sa smeđim sirom, zatim, kao i obično, cijelo popodne i cijelu večer sjedim ispred televizora. Danas je Einar Lunde voditelj televizijskoga dnevnika, na njemu je odijelo burgundske boje, nije to baš najsretnija boja za njegovu svijetlocrvenu kožu. On djeluje posve ravnodušno, kao i obično, zapitam se pomisli li ikada na smrt, zna li da će umrijeti. *Žalost je teška, čežnja je velika, ali je naša zahvalnost još veća.*